

Boekbespreking

G. E. van Vliet, *Bedrijvenwerk als vorm van belangenbehartiging*. Samsom, Alphen aan den Rijn 1979, 594 blz.

Dit omvangrijke boek, een onderzoek naar het functioneren van het bedrijvenwerk van de Industriebonden NVV en CNV, vormde voor Van Vliet de toegangspoort tot de doctorsgraad in de sociale wetenschappen. Met ere, want zowel wat inhoud, methodische aanpak en stijl betreft, is deze publicatie een belangwekkende bijdrage aan onze kennis van de arbeidsverhoudingen.

Het bedrijvenwerk definieert Van Vliet als een nieuwe organisatiestructuur van de vakbond, die tot taak heeft de ondernemingswijze belangenbehartiging van de leden te verbeteren en te verbreden. In het bedrijvenwerk krijgt gestalte een bewuste beleidsombuiging van centrale belangenbehartiging, waarop geruime tijd het accent heeft gelegen, naar decentrale belangenbehartiging. Naast deze taakstelling vervult het bedrijvenwerk ook andere functies. Het bedrijvenwerk legt een nieuwe communicatieschakel tussen leiding en leden van de bond en het kan als instrument worden gehanteerd om een proces van bewustmaking onder leden en werknemers op gang te brengen van de noodzaak tot meer ingrijpende maatschappelijke hervormingen. Van Vliet beperkt zijn onderzoek evenwel tot het aspect van de belangenbehartiging, omdat de bonden zelf vooral deze doelstelling naar voren hebben geschoven en omdat ook naar zijn eigen oordeel de betekenis van het bedrijvenwerk primair gezocht moet worden in de pretenie van vernieuwing en verbetering van de belangenbehartiging op ondernemingsniveau. Belangenbehartiging vat Van Vliet op als het streven van een vakbond om de positie van werknemers te verdedigen en te verbeteren. Vier gebieden worden daarbij onderscheiden: de werkgelegenheid, de arbeidsvoorwaarden, de arbeidssituatie en de medezeggenschap. Om de functie van het bedrijvenwerk voor de belangenbehartiging te kunnen onderzoeken, schetst Van Vliet in de eerste plaats een analyse-model, dat een beschrijving biedt van de verschillende fasen in het proces van belangenbehartiging waarin het bedrijvenwerk een bijdrage behoort te leveren. Die fasen zijn achtereenvolgens de probleem-signalering, de interne standpuntbe-

paling, het in overleg of onderhandeling treden met de ondernemingsleiding en de terugkoppeling naar en de evaluatie door de achterban. In de tweede plaats ontwikkelt de auteur een aantal criteria aan de hand waarvan de materiële bijdrage van het bedrijvenwerk aan de belangenbehartiging kan worden vastgesteld. Twee effectiviteitscriteria komen daarbij aan bod, namelijk het door de bedrijvenwerkers zelf beoogde en nagestreefde resultaat en het resultaat, zoals dit door Van Vliet en zijn medewerkers zelf wenselijk wordt geacht. In de derde plaats wordt aangegeven vanuit welke optiek het onderzoek naar het bedrijvenwerk werd opgezet. Gekozen is voor het open systeem model: de benaderingswijze van het bedrijvenwerk is geplaatst binnen de context van een aantal conditionerende omgevingsvelden, waardoor onder meer oog kan worden getoond voor het feit, dat de doelrealisatie van het bedrijvenwerk niet alleen afhankelijk is van interne functioneringsvoorwaarden, maar ook van externe omgevingsinvloeden.

Met de hierboven in het kort weergegeven wetenschappelijke 'uitrusting' heeft Van Vliet zich daarna gezet aan een bestudering van het bedrijvenwerk in een zestal ondernemingen: Hoogovens, het electro-technisch installatiebedrijf Rietschoten en Houwens in Rotterdam, de Rotterdamse Droogdok Maatschappij, de Nederlandse Kabelfabrieken in Delft, de machinefabriek De Vries Robbé te Gorinchem en de liftenfabriek J. de Reus in Krimpen aan de IJssel. De desbetreffende case-studies beslaan samen meer dan 400 bladzijden. De grootste aandacht gaat daarbij uit naar het bedrijvenwerk van de Industriebond N.V.V.; het bedrijvenwerk van de Industriebond C.N.V. komt slechts aan de orde bij Hoogovens, R.D.M. en bij Rietschoten & Houwens.

Het derde deel van Van Vliet's boek bevat de conclusies waartoe het uitgevoerde onderzoek aanleiding geeft, alsmede de aanduiding van enkele perspectieven voor het bedrijvenwerk. Wat de conclusies betreft, lijken vooral de volgende punten van belang. Vrijwel nergens heeft het bedrijvenwerk probleemloos toegang gekregen tot de belangenbehartiging: de introductie eraan riep telkens weerstanden op bij leden van ondernemingsraden en bestuurders. Daardoor kwam in twee bedrijven (R.D.M., de Vries Robbé) het bedrijvenwerk niet of nauwelijks als nieuwe vorm van belangenbehar-

tiging uit de verf. De externe steun die door de bonden werd geboden was in het algemeen onvoldoende. In het bijzonder gaat dit op voor de begeleiding van het bedrijvenwerk en voor de vorming en opleiding van kaderleden door de bond. De participatie van de leden aan het bedrijvenwerk is gering, waardoor een feitelijke machtsbasis grotendeels ontbreekt. In alle onderzochte bedrijven is sprake van verstrengeling van het ondernemingsradenwerk en het bedrijvenwerk. De belangenbehartiging blijkt voornamelijk via de ondernemingsraad te verlopen. Dit betekent dus geen uitholling, maar een bevestiging van dit orgaan, zij het dat de gekozen leden zich onder invloed van het bedrijvenwerk nadrukkelijker opstellen als werknemersvertegenwoordigers. Het bedrijvenwerk van de Industriebond C.N.V. kan als coöperatief-gematigd worden gekenschetst; dat van de Industriebond N.V.V. is meer oppositioneel-radicaal georiënteerd. De perspectieven die Van Vliet voor het bedrijvenwerk aanwezig acht, zijn vooral afhankelijk van de richting waarin het beleid van de vakbonden zich zal ontwikkelen. Als in dit beleid sterker de klemtoon valt op het aspect van de werkzekerheid in concerns en bedrijven, wordt daarmee de instrumentering van het bedrijvenwerk ten behoeve van een goede taakuitoefening van de bonden op dit vlak van meer gewicht. Een decentrale aanpak van de werkgelegenheidsproblematiek zal met andere woorden dwingen tot een grotere steun aan en begeleiding van het bedrijvenwerk, omdat de bestuurders in dat geval grotendeels zijn aangewezen op informatie en ondersteuning door de bedrijvenorganisatie. Van Vliet, die al eerder over de relatie tussen de afzonderlijke ondernemingen en de vakbonden een aantal artikelen publiceerde, heeft met zijn dissertatie niet alleen ons inzicht in het praktisch functioneren van het bedrijvenwerk belangrijk verruimd, doch daarnaast ook op een bewonderenswaardige wijze laten zien hoe men bruikbaar en handzaam wetenschappelijk gereedschap kan ontwikkelen voor het empirisch onderzoek van de arbeidsverhoudingen op micro-niveau. Het door hem geconstrueerde analyse-model met de daarop aansluitende, tot evaluatie in staat stellende, effectiviteitscriteria hebben in hun toepassing op de experimenteervelden van het bedrijvenwerk aangetoond van zeer deugdelijk gehalte te zijn. Latere onderzoekingen kunnen methodologisch hierop

voortbouwen. Van Vliet's meesterschapsproeve mag daarom in meer dan één zin als exemplarisch worden beschouwd; het baant de weg voor verder onderzoek en biedt op het terrein van het bedrijvenwerk het tot dusver meest geslaagde inzicht in wat van dit werk de mogelijkheden en beperktheden zijn.

W. H. J. Reynaerts

(Vervolg van blz. 26)

53. Snel, B., Selectiviteit in de rechtszaal. In: Beslissingsmomenten in het strafrechtelijk systeem. L. G. Moor en E. Leuw, eds., *Ars Aequi, Libri-Utrecht* 1978. blz. 213-221.
54. Tiggers, L. C. M., De organisatie van de vroeghulp. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum, 1978.
55. Vinke, P. e.a., *Houding ten aanzien van enkele aspecten van belastingheffing*. Rijksuniversiteit Leiden, afdeling rechtssociologie. Stencil 1970.
56. Vinke, P. en I. J. Berghuis-van der Wijk, *Houding van directeurs grote naamloze vennootschappen ten aanzien van enkele aspecten van belastingheffing*. Een rechtssociologische benadering. *Acta Politica*, 1971. Blz. 269-282.
57. Vinke, P., en I. J. Berghuis-van der Wijk, *Rechtsregels in de ervaringswereld van verschillende bevolkingslagen*. Kluwer, Deventer 1975.
58. Werff, C. van der, *Individuele gratieverlening in misdrijfzaken en recidive*. W.O.D.C., 1976.
59. Westerop, M. G. van, *Deponering van algemene voorwaarden en standaardcontracten*. Weekblad voor privaatrecht, notaris-ambt en registratie. Jrg. 102, nummer 5119, 1970, blz. 95-104.